

IDENTIFICAREA PIESELOR DE ARTIZANAT DIN PIELE ȘI BLĂNURI ÎN RSSM ȘI REPUBLICA MOLDOVA: Studiu preliminar

Ana ISCHIMJI,

*doctorandă, Universitatea de Stat „Dimitrie Cantemir”, Republica Moldova,
ana.cojocari40@yahoo.com*

Summary

The paper presents a preliminary study of the identification of leather and fur handicrafts parts from the Soviet period and Republic of Moldova. Initially, the historical evolution of the traditional pieces of leather and furs in this period was studied. The great interest in handicrafts pieces is motivated not only by the objective appreciation of vital, aesthetic and ethical values, but also by an ecological crisis related to the loss of creative capacities, capitalization of material goods, weakening continuity between generations and the disintegration of the intangible and ethnic cultural heritage of the people.

Key words: *handicrafts pieces, skins and furs, national costume.*

Originalitatea fiecărui popor se caracterizează prin potențialul creator, care își găsește expresia în cultura materială și spirituală. Un loc aparte în această cultură îl ocupă meșteșugurile populare. Din cele mai vechi timpuri în Moldova, alături de agricultură, păstorit, populația sătească avea un șir de îndeletniciri practice, care formează așa-numita „industrie casnică”, bazată pe materia primă locală, uneltele lucrate în gospodărie, brațele de muncă ale membrilor casei în vederea satisfacerii necesităților funcționale și estetice ale familiei¹.

Pielea animală era, la momentul apariției civilizației omenești, unul din materialele accesibile pentru oamenii primitivi. Din aceasta se confecționau așternutul, perdele ce protejau contra frigului, vestimentația și încălțăminte pentru acoperirea corpului. Inițial pieile animalelor erau folosite în stare crudă, iar mai târziu a apărut necesitatea de a păstra un timp mai îndelungat prin conservarea și prelucrarea lor.

¹ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume.* Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.

Artizanatul reprezintă un meșteșug practicat cu artă și nu a fost studiat în toată complexitatea lui. Artizan inventiv și neobosit, omul, a cioplit lemnul, a modelat lutul și a țesut pânza pentru a-și face viața mai frumoasă, mai comodă, dar și ținând cont de natura apotropaică a lucrurilor. Natura specială a produselor meșteșugărești și artizanale derivă din trăsăturile lor distinctive, care pot fi utilitare, estetice, artistice, creative, culturale, decorative, funcționale, tradiționale, simbolice și semnificative social și religios.

Obiectele artizanale își au rădăcinile în meșteșugurile rurale, evoluând și transformându-se odată cu dezvoltarea societății. Multe meșteșuguri specifice au fost practicate de secole și cunosc acum o răspândire grație noilor tehnici de comunicare, în timp ce altele sunt invenții moderne.

Meșteșugul înseamnă deopotrivă meserie, profesiune, dar și pricepere, îndemânare, abilitate, talent. Meșteșugurile, indiferent de natura lor, „îmbină spiritul practic cu nevoia de frumos și simțul estetic manifestat de om în dezvoltarea lui”. „Filosofia” ce se ascunde în spatele produselor meșteșugărești autentice face referire la valori perene precum bunătatea, iubirea aproapelui, răbdarea, credința sau comuniunea dintre toți și toate².

Prelucrarea pieilor este una din cele mai vechi îndeletniciri casnice, practicate de unii țărani în gospodăriile lor. Materia primă o constituiau pieile animalelor domestice și sălbatice din care se confecționau diverse tipuri de încălțăminte, piese călduroase de îmbrăcăminte, curele, piese de harnașament și alte obiecte cu întrebuințare casnică. Pe parcursul timpului prelucrarea pieilor s-a diversificat și specializat în diferite branșe: „*tăbăcăritul, cismăritul, curelăritul, cojocăritul*”³.

Costumul tradițional e o expresie a bogăției spirituale a poporului, selectată și cizelată cu meticulozitate de cei mai iscusiți meșteșugari. În urma analizei surselor bibliografice în domeniul etnografic, s-au identificat principalele piese de artizanat din piele și blană confecționate în RSSM și Republica Moldova.

Piese și obiecte din piele și blănuri din Republica Moldova

Chimir – a existat pe teritoriul Moldovei încă din sec. al V-lea, în portul popular bărbătesc foarte apropiat ca formă cu chimirele moderne. Mai des îl purtau păstorii și țărani înstăriți. Era confecționat din piele de

² *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil:
<http://moldovenii.md/md/section/61>

³ *Ibidem.*

bovine, cabaline, „având buzunare, care servesc în loc de pungă”, „cu o lățime între 10-30 cm”. De „chimir erau prinse briceagul, punga cu bani, punga cu tutun, luleaua, cremenea și iasca”⁴. Ornamentate cu paiete, aplicație din aramă, bucăți de piele, prin presare, perforare, bătute cu bunghi (ținte), 2-4 cataramă de aramă⁵.

Curea/centură – centura este piesa componentă a costumului orășenesc din portul popular moldovenesc, din sec. XV-XVI. Purtată inițial de bărbați, la munci grele în trecut, în prezent cureaua este destinată femeilor și bărbaților pentru susținerea articolelor vestimentare și cu rol decorativ. Perforare, vopsire și cusături decorative sunt operații de decorare a curelei⁶.

Geantă /poșetă – inițial au fost purtate de bărbați (vânătoare ș.a.) în sec. XIV-XV, ulterior și de femei. Poșeta este piesă de port pentru femei, prevăzută cu curea peste umăr și cu clapă, în care se păstrau și se poartă acte, bani, diferite accesorii de toaletă, erau ulterior decorate cu perforații, imprimare de înfrumusețare, capse metalice, vopsire și lustruire, tighele decorative.

Portmoneu/pungă – primele portmonee erau în formă de pungi cu clapă și șiret din piele naturală (sec. XV-XVI). Era folosită de nobilimea feminină în ținută vestimentară pentru păstrarea obiectelor personale. La „începutul sec XIX-lea pungile au devenit portmonee” decorate cu perforări, cusături decorative, vopsire și lustruire, ce sunt purtate de femei atât și de bărbați pentru păstrarea banilor⁷.

Mănuși – accesoriu din piei și blană ș.a. tipuri de materiale cu destinație de: protecție, ocazie, sport, atenție de politețe. Sunt cu 1-5 degete, cu imprimare de înfrumusețare, tighele decorative, perforare, vopsire și lustruire⁸.

Blană /șubă – boierii pe timp de iarnă purtau șube cu blana în afară, fapt atestat încă din sec. XV-XVI. „Șuba din blană de urs, provenită de la slavi, o purtau boierii din provincie”. În prezent blănurile sunt diverse, se

⁴ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume*. Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.

⁵ Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic*. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>; *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <http://moldovenii.md/md/section/61>

⁶ Elena Pintilei. *Meșteșuguri populare tradiționale moldovenești*. Din colecțiile Bibliotecii Naționale - Bibliografie de recomandare. Chișinău, 2017, [accesat 30.01.2020]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/Mestesuguri-populare-traditionale-moldovenesti.pdf>

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <http://moldovenii.md/md/section/61>

poartă cât de femei, atât și de bărbați, confecționate din blănuri de ovine și nobile de animale sălbatice, dispun de vopsire decorativă⁹.

Bundiță (bondă) – este piesă componentă a costumului popular confecționată din piei de oaie de culoarea naturală, cafenie sau neagră. În sec. XIV-XVIII, bundița erau parte componentă în costumul popular moldovenesc. Până în zilele noastre s-au păstrat „două subvariante ale bondiței: cea de la nord – este ajustată pe corp despăcată înainte, iar bundița din centru sau de la sud, este mai largă, păstrează culoarea naturală a pielii de oaie, de culoare cafenie sau neagră, broderii colorate, mărgelușe colorate, nasturi (bunghi), cheutori din piele, aplicații cu motive pastorale din piele, perforații¹⁰.

Meșini – pantaloni moldovenesci țărănești, bărbătești, confecționați din piei de ovine sau de miel, cu spic de blană înăuntru¹¹.

Căciulă/cușmă – se disting două modele de căciuli: țurcănească și mocănească. Documentele de epocă arată că în sec. XIX căciula era generalizată în portul oamenilor din sate și cel al săracilor din oraș. Destinată preponderent bărbaților, confecționată din piei de miel cu spicul blănii în exterior. La mijlocul sec. XIX-lea, începutul sec. XX, intră în uz cușma care se deosebește constructiv, și se poartă cât de bărbați, atât și de femei¹².

Cojoc – piesă vestimentară din piele de oaie prelucrată cu mițe în interior, care se poartă mai mult la țară ca palton. În sec. XIV-XVIII, cojocul era parte componentă în costumul popular moldovenesc pe timp de iarnă. Brodat cu fire de lână sau lănițe, motive pastorale, de culori roșie și verde, aplicații cu ornament din piele de safian. Cojocul pentru femei nu se deosebea foarte mult de cel bărbătesc, punând accent pe variantele mai scurte¹³.

⁹ Pintilei E. *Op. cit.*

¹⁰ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume*. Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.

¹¹ *Ibidem.*

¹² Buzilă V. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic*. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>; Tcacenco N., Bogdan A. *Gala costumului popular*. Chișinău: Ed. Balacron, 2006, 51 p. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://www.academia.edu/16097012> *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <http://moldovenii.md/md/section/61>

¹³ Pintilei E. *Meșteșuguri populare tradiționale Moldovenesci*. Din colecțiile Bibliotecii Naționale - Bibliografie de recomandare. Chișinău, 2017, [accesat 30.01.2020]. Disponibil: <http://www.bnrm.md/files/publicatii/Mestesuguri-populare-traditionale-moldovenesti.pdf>;

Buzilă V. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic*. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>; Tcacenco N., Bogdan A. *Gala costumului popular*. Chișinău: Ed. Balacron, 2006, 51 p. [accesat 07.02.2020]. Disponibil:

Pieptar/ bondă – erau parte componentă în costumul popular moldovenesc din secolului XIV-XVIII. „Pieptarul fără mânici, lung până la genunchi, la poale mai larg fiind nelipsit pe timp rece, specific numai ciobanilor, iar cel fără poale și scurt femeilor, era confecționat din blană de ovine cu blana înăuntru și brodat cu fire de lână, aplicații din piele”¹⁴.

Harnașamente – reprezintă totalitatea obiectelor din piei naturale necesare la înhămarea și conducerea cailor (hamuri, curele, bici (harapnic), crivăt ș.a.)¹⁵.

Piese de interior – piei întregi cu blană utilizate pentru tapițarea interiorului încăperii, tapițarea mobilei și automobilului.

Sortimentul de încălțăminte tradițională din Republica Moldova.

Analizând aspectele istorice și etnografice ale încălțăminte tradiționale din piele naturală din cadrul costumului popular, precum și situația actuală în acest domeniu, considerăm oportună identificarea și caracteristica aparte a fiecărui tip de încălțăminte tradițională.

Opinca este confecționată dintr-o singură bucată de piele mai mare decât talpa piciorului cu orificii pe margine pentru fixare pe picior sau înșiretare cu ajutorul *nojițe* (șiret împletit din păr de cal sau fâșii de piei). Opincile se deosebesc după încrețituri, cele cu vârf ascuțit erau purtate în nordul și cele fără vârf din centru Moldovei, sec. XVII–XIX, preponderent de țărani și păstori. După structura lor morfologică, opincile se împart în două tipuri: opinci fără gurgui, încrețite uniform la partea anterioară, și opinci cu gurgui, încrețite în treimea anterioară purtată la nordul Moldovei¹⁶.

Sandalele se purtau vara la sudul și centrul Moldovei în sec. XIX–XX, fiind introduse în uz odată cu dezvoltarea meșteșugului și producerii încălțăminte în serie la întreprinderi. Sandalele se confecționau cu vârful, cu

<https://www.academia.edu/16097012>: *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <http://moldovenii.md/md/section/61>

¹⁴ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume*. Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.; Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic*. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil:

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>; Niculina Tcacenco, Ana Bogdan. *Gala costumului popular*. Chișinău: Balacron, 2006, 51 p. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://www.academia.edu/16097012>

¹⁵ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume*. Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.; *Meșteșuguri populare* [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <http://moldovenii.md/md/section/61>

¹⁶ Зеленчук В. С. *Op. cit.*; Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic*. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>

călcâiul acoperit și descoperit, cu barete peste rist și călcâi, se fixau pe picior cu ajutorul curelușei introdusă în cataramă, din diferite sortimente și culori deschise de piei prelucrate industrial.

Papucii reprezintă încălțăminte ușoară, cu vârf ridicat, călcâi descoperit și fără toc, care se poartă în casă din sec. XIX–XX, sunt confecționați din piei, blană și alte materiale¹⁷.

Pantofii pentru femei inițial din aceeași perioadă ca papucii, erau purtați la sărbători și aveau toc mediu sau înalt cu căpută decoltată sau cu baretă peste rist fixată în cataramă. Pantofii bărbătești se fixau de picior cu ajutorul șireturilor, cu talpa din piele sau din coji valon, se ornamentau cu orificii¹⁸.

Bocancii apar în portul popular moldovenesc în anii '40–'50 sec. XIX. După mărime voluminoși cu tălpi groase și destinați muncii grele a bărbaților, care protejează picioarele și se fixează pe picior cu ajutorul șireturilor. Datorită comodității asigurate prin lărgime mare în interior, au fost purtați și de femei pe timp rece a anului¹⁹.

Ghetele sunt mai fine decât bocancii, se poartă mai des la ocazie și sărbătorii din sec. XVIII–XIX, sunt purtați atât de bărbați cât și de femei. Ghetele pentru femei se deosebesc prin prezența tocului mai înalt, pieilor colorate și elementelor decorative. Ghetele pentru copii sunt decorate cu orificii și fixarea pe picior este cu ajutorul șireturilor²⁰.

Ciubotele și cizmele erau foarte răspândite ca încălțăminte populară tradițională. Se confecționau cu tureatca înaltă (alungită) întreagă, cu manșeta separată și asamblată prin coasere de margine apoi răsrântă. La tocurile joase, medii sau înalte, se aplicau capace de toc din material rezistent sau potcoavă metalică bătută cu cuie. Majoritatea țăranilor purtau cizmele șerau foarte răspândite ca încălțăminte populară tradițională. Se confecționau cu tureatca înaltă (alungită) întreagă, lenciuc „ciubotele și cizmele din sec. XVII–XIX, se deosebeau prin forma lor de încrețituri (falduri) la tureacă, manșeta era ornamentată cu fâșii din piele lăcuită sau safian colorat și cu elemente

¹⁷ Зеленчук В. С. *Op. cit.*

¹⁸ Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>*

¹⁹ Зеленчук В. С. *Op.cit.*; Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>*

²⁰ Varvara Buzilă. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic. [online]. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>*

metalice care formau un ornamentul, se broda cu ață sau aplicații din piei de alte culori. Ciubotele se confecționau din piele mai groasă, iar cizmele – din piele mai subțire și fină. În satele din nordul țării țărani purtau „ciubote de hrom” mai frecvent decât în satele din centru și sud. Treptat, cizmele purtate de femei și bărbați au obținut forme cunoscute cu turească înaltă sau răsfrântă²¹.

Evidențierea dezvoltării și identificarea pieselor de artizanat din piei și blănurilor, precum și confecționarea produselor din aceste materiale, reflectă trecerea prin timp, păstrarea lor, asigurând astfel o continuitate. În conformitate cu studiul nostru, produsele confecționate din piele și blană nu au fost realizate în serii industriale, ci unice, deosebite prin caracterul etnic. Piese de port tradițional sunt utilizate azi de formațiile folclorice, orchestrele de muzică populară, ansambluri de dans popular. Cercetarea preliminară realizată în acest articol prezintă o formă deschisă, care poate fi completată și revăzută în funcție de studierea noilor surse și date de teren.

²¹ Зеленчук В. С. *Молдавский национальный костюм. Moldavian National Costume*. Кишинев: Тимпул. 1984, 143 с.; Buzilă V. *Costumul popular din Republica Moldova. Ghid Practic. [online]*. [accesat 07.02.2020]. Disponibil: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000211085>